

KOSOVO LAW INSTITUTE
INSTITUTI I KOSOVËS PËR DREJTËSI
KOSOVSKI INSTITUT PRAVDE

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF DENMARK
DANIDA | INTERNATIONAL
DEVELOPMENT COOPERATION

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

DEKRIMINALIZACIJA POLITIKE NA KOSOVU

*PROJEKAT "POVEĆAVANJE UČEŠĆA GRAĐANA U IZBORNIM PROCESIMA NA KOSOVU"
U SKLOPU KOALICIJE ZA IZBORNI INTEGRITET (KII)*

Nijedan deo ovog materijala ne sme da se štampa, kopira ili umnožava u elektronskom ili štampanom obliku, zabranjeno je i umnožavanje na neki drugi način bez saglasnosti Kosovskog Instituta Pravde.

U VEZI KIP –a

KIP, Kosovski Institut Pravde jeste nevladina i neprofitabilna organizacija koja se bavi javnim politikama, ujedno je i fabrika specijalizovanih mišljenja u sektoru pravde.

KIP

Ul. Rrustem Statovci

Priština

E: info@kli-ks.org

www.kli-ks.org

Avgust 2018

Priština, Republika Kosovo

Ovo izdanje je ostvareno pod podrškom projekta Promovisanje Demokratskog Društva (PDD) – finansirano od strane Švajcarske Agencije za Razvoj i Saradnju (SDC) i Ministarstva Spoljašnjih Poslova Danske (DANIDA), rukovođeno od strane Kosovske Fondacije za Civilno Društvo (KCSF). Sadržaj ovog izdanja spada pod odgovornost Kosovskog Instituta Pravde i nikako nesme da se smatra stavom SDC-a, DANIDA ili KCSF.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Sve počinje sa finansijama	7
3. Nerazlikovanje Kriminala od Politike	8
4. Kriminal i Politika u Kosovo.....	11
5. Uporedna analiza zakonodavstva o dekriminalizaciji	14
6. Stranke “pro” dekrimanilizacije sa izjavama, protiv “praktičkog” odlaska optuženih	15
7. U pravcu rešavanja problema	18
a) Ograničenje putem zakonodavstva.....	18
b) Institucionalna isključenost	19

1. Uvod

Vladavina zakona i dalje ostaje najslabija veza lanca izgradnje države i upravljanja na Kosovu. Relevantne institucije, a posebno tužilaštvo i sudstvo, suočeni su sa sistematskim i ponovljenim problemima, jedan od kojih što i dalje ostaje je političko uplitanje. Uprkos svim problemima pravosudnog sistema, uzimajući u obzir samo nekoliko slučajeva koje ovaj sistem tretira, mnogo lako je stvoriti utisak da kriminal i politika koegzistiraju na Kosovu. Slučajevi kada viši državni zvaničnici započinju radni dan na sudu, usvoјstvu optuženog, prije nego što nastavljaju da upravljaju zemljom, nisu retki.

Jedan ovakav slučaj je Valdrin Lluka, aktuelno Ministar Ekonomskog Razvoja. Dana 27 oktobar 2016 Osnovno Tužilaštvo u Prištini je podigla optužnicu protiv Valdrina Luke, sumnjajući da je u svojstvu višeg zvaničnika u Ministarstvu Trgovine i Industrije (MTI), istovremeno i Izvršni Direktor Agencije za Promovisanje Investicija, 23. marta 2014. godine počela je postupke za založništvo sredstava u vrednosti od 20 hiljada evra za Ne-Vladinu Organizaciju (NVO) “Jakov Innovation Center”, NVO na koju je bio sam osnivač. Optužena po ovoj optužnici bila je i Generalna Sekretarka MTI, Eljana Naka, koja je 2 juna 2014 donela odluku da založena sredstva od 20 hiljade evra, da se dodeljuju kao finansialna podrška NVO-ji “Jakov Innovaation Center”, gde je ona sama bila direktorica borda. Dana 23 jul 2018, Osnovni Sud u Prištini proglasio je nevinim Valdin Lluka, koji u ovo vreme samo je bio Ministar Ekonomskog Razvoja.¹ Prema proglašenoj presudi od strane predsedavajućeg suda, sudija Hamdi Ibrahim, nije dokazano da je Lluka počinio krivično delo za koju je optužen. Dok, bivša-generalna sekretarka MTI, Eljana Naka, je proglašena krivom i osuđena je sa kaznom od 7 hiljada evra.

Od oktobra 2016. godine, kada je podignuta optužnica protiv njega, i do jula 2018 godine kada se proglasio nevinim, Valdrin Lluka je nastavio svoj rad. U septembru 2017 imenovan je za Ministra, tokom vremena dok suđenje je i dalje trajalo. Od tada, kao ministar, učestvovao je na devet sudskih seansi u Osnovnom Sudu u Prištini.² Tokom ovog perioda kada je bio optužen za korupciju i sukob interesa, 20 decembra 2017, Valdrin Lluka učestvovao je u potpisivanju trgovinskog sporazuma koji je Vlada Kosova sklopila sa američkom kompanijom Contour Global, za izgradnju Elektrane “Nova Kosova”, ovaj projekat, koji će, prema ovom sporazumu, koštati 1,3 milijarde evra.³ Valdrin Lluka nije bio ni prvi ministar, niti jedini, koji je imao posla sa sudstvom, dok je bio u vlasti: Ministri, zamenici ministara, gradonačelnici i poslanici zemlje, i dalje vrše državne i političke funkcije dok ostaju biti istraženi ili optuženi za zloupotrebu i korupciju.

¹ “Objavlјivanje presude u slučaju Ministra Valdrin Lluka Eljana Naka”. www.betimiperdrejtesi.com (Pogledajte link <https://betimiperdrejtesi.com/valdrin-lluka-lirohet-nga-akuza-per-konflikt-interesi/>)

² Izveštaji o praćenju sudskih seansi u slučaju Valdrin Lluka od ZakletvezaPravdu. www.betimiperdrejtesi.com (Pogledajte link <https://betimiperdrejtesi.com/?s=valdrin+lluka>)

³ “Potpisao se sporazum o izgradnji elektrane “Nova Kosova”. *Slobodna Evropa*. (Pogledajte link <https://www.evropaelire.org/a/kontrata-per-ndertimin-e-termocentralit-kosova-e-re-/28928811.html>)

Specijalno Tužilaštvo Republike Kosovo (STRK) je 10. aprila 2018 podiglo optužnicu protiv bivšeg gradonačelnika Opštine Đakovice, Pal Lekaja, optužujući ga za dva krivična dela, za zloupotrebu službene dužnosti i proneveru na dužnosti. Osnovni Sud Đakovice je potvrdilo optužnicu što se tiče krivičnog dela "zloupotreba službene dužnosti ili službenog autoriteta", dok je odbacio optužnicu za krivično delo "pronevera na dužnosti". U obezbeđenoj optužnici od strane "Zakletva za Pravdu" navodi se da što se tiče krivičnog dela zloupotreba službene dužnosti, za optuženog Pal Lekaj, priloženi dokazi za optužnicu od strane tužilaštva su prihvatljivi i njihova održivost će biti potvrđena na glavno saslušavanje. I dok se nastavlja sudski postupak protiv njega, Lekaj vrši funkciju Ministra Infrastrukture na Vladi Kosove, dge upravlja budžetom od više od 65 miliona evra.⁴ Pozivi organizacija civilnog društva za njegovu ostavku, kao i obično, ignorisani su od strane vlade.

Ova dva slučaja najbolje ilustruju situaciju sadašnje političke kaste u Kosovu, koja se na jedan ili drugi način koegzistira sa kriminalom. Nivo političke i podzemne interakcije najbolje se video tokom objavljivanja špiuniranja političkih događaja koje javnosti su poznate po imenu 'Pronto'. U jednoj seriji audio snimanja objavljenom u medijima, visoki državni zvaničnici, se čuju o "vezivanju" državnih poslova, donošenjem nezakonitih odluka o imenovanju na javne funkciju. Dana 6. aprila 2018, STRK je podiglo optužnicu o slučaju afere "Pronto". Među 11 optuženih su i bivši šef parlamentarne grupe DPK Adem Grabovci, sadašnji ministar Inovativnosti i Preduzetništva, Besim Beqaj, sadašnji poslanik DPK, Zenun Pajaziti, bivši Predsednik Skupštine Opštine Prizren, Nijazi Kryeziu, bivša šefica jedinice za snabdevanje Ministarstva Zdravlja, Arbenita Pajaziti, bivši sekretar Ministarstva Unutrašnjih Poslova, Ilhami Gashi, bivši zamenik ministra Rada i Socijalnog Staranja, Fatmir Shurdhaj, bivši politički savetnik MUP, Sedat Gashi, itd. Ove osobe su optužene za izvršenje krivičnog dela "Povreda ravnopravnog statusa državljana i stanovnika Republike Kosova u saradnji", član 193, stav 4 povezan sa stavom 1 TSRK, povezan sa članom 31 TSRK iz kojih neka dela su ostali na pokušaju. Prema optužnici, okrivljeni su zloupotrijebili svoje službene položaje sarađujući jedni s drugima zbog dodeljivanja privilegija i nezakonitih prednosti osobama koja su konkurisali u važnim funkcijama kao što su: direktor za Centralna javna preduzeća, Glavni Izvršni Direktor Agencije za Registraciju u Ministarstvu Unutrašnjih Poslova, Izvršni Direktor Agencije za Medicinske Proizvode i Koordinator Centra za Civilnu Registraciju u Opštini Klina, uskraćivanjem i ograničavanjem sloboda i prava drugih kandidata zagwarantovanih zakonom.⁵ Početno ročište za slučaj Pronto, zakazano za 1. oktobar 2018., odloženo je zbog toga što je bivši lider parlamentarne grupe DPK Adem Grabovci, sadašnji Ministar za Inovativnosti i Preduzetništvo Besim Beqaj, bivši šef parlamentarne grupe DPK Zenun Pajaziti se nisu pojavili u Osnovnom Sudu u Prištini, kada je trebalo da počne zakazano suđenje protiv njih.

⁴Zakon o Budžetu Republike Kosovo za 2018 godinu. (Pogledaj link <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/668E7D87-490C-4229-881B-E66CE614F4C1.pdf>)

⁵"Afera "Pronto", *Specijalno Tužilaštvo podiže optužnicu protiv Adem Grabovca, Zenun Pajaziti, Besim Beqaj i drugih*". www.betimiperdrejtesi.com (Pogledaj link <https://betimiperdrejtesi.com/afere-pronto-prokuroria-speciale-ngrite-aktakuze-ndaj-adem-grabovcit-zenun-pajazitit-besim-beqajt-dhe-te-tjereve/>)

Na sudu nije bilo još četvorice drugih optuženih, Arbenita Pajaziti, Ilhami Gashi, Nijazi Krieziu i Fatmir Shurdhaj. Slučajni sudija Shashivar Hoti ostavljao je do znanja da je branilac optuženog Beqaja, advokat Besnik Berisha, ranije tražio odlaganje seanse na osnovu toga što je njegov klijent ranije imao određenu drugu agendu.⁶

Na osnovu ovakvih slučajevima, prestižna organizacija Freedom House u redovnom godišnjem izveštaju Nations in Transit primetio je da politička snaga na Kosovu ostaje neformalna, da se odluke donose u barovima i kafićima moćnih krugova političkih partija i državnih institucija već samo da legitimišu odluke koje donose (Gashi, 2016). Prema istom izveštaju, neformalnost političke moći ostaje jedan od ključnih problema Kosova u konsolidaciji demokratskog sistema. Kosovski Institut Pravde u praćenju procesa sudskih seansi o krivičnim predmetima u svim sudovima na Kosovu, identifikovala je veći broj slučajeva kada optuženi za krivična dela korupcije ili drugih krivičnih dela su poslanici Skupštine Kosova, ministri, gradonačelnici, članovi opštinskih skupština i druga lica koja su politički imenovana ili izabrana narodnim glasanjem. Karakteristika ovih slučajeva je činjenica da su mnogi od tih visokih javnih zvaničnika, deo njihovih dana prođe u sudnicama, zbog sumnje da su različita krivična dela gde dominiraju krivična dela korupcije, dok ostatak vremena vrše svoje javne nadležnosti i odgovornosti.

Kriminalizacija političke scene na Kosovu postala je pitanje zabrinutosti na Kosovu, posebno od proglašenja nezavisnosti Kosova, i postala je 'standard' vladavine. Najviše institucije države, kao što su Skupština i Vlada, ali i lokalna samouprava u opštinama, retko se rukovode od osoba koja imaju kriminalnu prošlost ili imaju probleme sa zakonom. Članovi vlade i upravljanje od strane lica sa kriminalnom prošlošću ili problemima sa zakonom nesumnjivo smanjuju kredibilitet i legitimitet u odnosu na građane i ozbiljno utiču na vrednosti i principe promovisane Ustavom Kosova. Očekuje se da će poslanici Skupštine Kosova i vladin kabinet zastupati interese i težnje građana Kosova. U jednom demokratskom društvu u kojem se primenjuju minimalni principi demokratije i dobrog upravljanja, ovi predstavnici trebaju biti poštjeni, odgovorni i preneti poverenje i sigurnost javnosti. Polazeći od ovog principa, KIP u ovoj studiji bavi se problematikom kriminalizacije politike. Svrha studije je da istakne dubinu i kompleksnost problema fokusiranjem nekih konkretnih preporuka. Glavni podaci za ovu studiju prikupljaju su se iz dnevnih aktivnosti KIP-a, uključujući praćenje institucija vladavine prava, istraživačko izveštavanje i istraživanje pravnih i javnih politika. Pored toga, obavili smo i još deset kvalitetnih intervjua sa stručnjacima i predstavnicima političkih partija. Sa druge strane, uzeli smo u obzir nalaze i preporuke prethodnih studija organizacija civilnog društva kao i njihove aktivnosti. Ove podatke smo interpretirali pragmatičnim pristupom putem abduktivne logike, pokušavajući da izgradimo okvir koji dovodi do komplikovanog pogleda na povezanost kriminala sa politikom i ostavlja mesta za konkretne preporuke.

⁶ "U odsustvu su Adem Grabovci, Besim Beqaj i pet drugih, odloženo je početno ročište za slučaj "Pronto". www.betimiperdrejtesi.com (Pogledaj link <https://betimiperdrejtesi.com/mungojne-shtate-te-akuzuar-shtyhet-shqyrtimi-fillestar-ne-rastin-pronto/>)

2. Sve počinje sa finansijama

Glavni izvor koegzistencije sa politikom kriminala, ne samo na Kosovu, već širom svijeta, ostaje finansiranje političkih partija. Moćne grupe interesa, često povezane sa kriminalom, koriste okvir za izbornu kampanju za podršku političkih kandidatima, u svrhu kako bi oni mogli "pretvoriti svoje usluge" kada budu imali vladu. Čak i najrazvijenija društva, kao n.p.: SAD, kontinuirano raspravljaju o preventivnim merama kriminalne interakcije sa politikom.

Na Kosovu, organizacije civilnog društva su više puta naglašavale probleme u pogledu transparentnosti finansiranja političkih partija, gde su kritike napravljene zbog nedostatka zakonodavstva, neadekvatnog sprovođenja zakona, nedostatka mera sankcioniranja za partije itd. U prethodnim studijama, KIP je naglasio da finansiranje političkih partija i troškovi finansija, posebno za izborne kampanje, na Kosovu je stalno bilo problematično, jer postoji nedostatak transparentnosti o finansiranju i izveštavanju njihovih finansija.⁷ Isti stav dele i druge organizacije civilnog društva, istraživački instituti i centri za zastupanje.⁸

Prema Kosovskom Demokratskom Institutu (KDI), političke partije i dalje ne primenjuju zakon kada je reč o izjavi svojih finansija „jer nikada nisu bili voljne da objavljuju svoje finansijske izveštaje, uključujući prihode, doprinose, izvore finansiranja, imovinu, obaveze, kapital i troškove na pravi način.“⁹ Organizacija ČOHU je utvrdila da "dva glavna izvora finansiranja političkih partija dolaze iz javnog budžeta i od spoljnih donatora ili u vidu gotovog novca ili doprinosa za robu i usluge". Prema nalazima, "oko 220 miliona evra su profitirali finansijeri političkih partija iz javnih tendera tokom vremenskog perioda od avgusta 2007 do maja 2014".¹⁰

U nastavku, na osnovu intervjua, ČOHU je ustanovio da su se neke kompanije koje se direktno bave organizovanjem kampanja pojavile da je u trougao politika-kompanija, marketing-biznisi koje konkurišu u javnim tenderima, se sagradila strategija politike sakrivanja finansiranja kampanje i kod samih Političkih Partija.¹¹ Zajednički nalazi NVO na Kosovu pokazuju da odgovornost za sprovođenje pravnog okvira treba proširiti na sve nivoe - sa relevantnim nadzornim tijelima, zakonodavnim tijelima, političkim partijama i potencijalnim izbornim kandidatima.

⁷ "Da se istražu političke partije"; www.kli-ks.org; 16 avgust 2013. (Pogledaj link <https://kli-ks.org/te-hetohen-financat-e-partive/>)

⁸ ČOHU, Kosovski Demokratski Institut (KDI), Inicijativa za Progres (INPO), Institut za Razvojnu Politiku (INDEP), Institut KIPRED, D4D, Lëvizja FOL, Democracy Plus, itd

⁹ "Nema Političke Volje za Transparentnost Finansiranja Političkih Partija" - (Pogledaj link <http://kdi-kosova.org/aktivitetet/nuk-ka-vullnet-politik-per-transparence-ne-financimin-e-partive-politike-2/>)

¹⁰ "Politika Novca" - (Pogledaj link <http://preportr.cohu.org/sq/hulumtime/Politika-e-parase-71>)

¹¹ "Neizjavljene finansije rezultira klientelističkom politikom". (Pogledaj link <http://preportr.cohu.org/sq/hulumtime/Mosdeklarimi-i-financave-rezulton-me-politike-klienteliste-144>)

Zajedničke preporuke iz zajedničkih nalaza su sledeće:

- Zakonodavni pregled sa posebnim naglaskom na potpunu definiciju institucionalnog mehanizma koji bi se bavio nadgledanjem njegove primene¹²;
- Nadzorne institucije treba da preduzmu neophodne mere da postavljaju sankcije za kršenje onih pravila koja se odnose na izveštavanje i objavljivanje finansija političkih partija;
- Privatne donacije za partije treba dozvoliti pod uslovom da ne postoji sukob interesa i ograničenje¹³;
- Pored kaznenih odredaba predviđenim zakonom, partijama koje ne sprovode zakon treba da se oduzme pravo kandidovanja na izbore;
- Političke partije treba objavljivati biznise koje ih finansiraju;
- Individualne izveštaje o potrošnji tokom kampanje¹⁴;
- Monitoring donacija političkim partijama kako bi proverili da li različiti donatori su prekršili zakon kao: n.p.: imaju ugovorne odnose sa vladinim i javnim institucijama u vreme kada daju donacije ili u predviđenom roku, koji zakon predviđava kao prekršaj¹⁵;
- Objaviti na internet stranici Finansije Političkih Partija;
- Interna kontrola finansija u partijama i detaljno izveštavanje kod članstva.¹⁶

Finansiranje političkih partija je osnovno pitanje, sa punim prioritetom, kada se radi o kriminalizaciji politike. Stalno i kontinuirano jačanje zakonske pravne osnove koja reguliše ovu oblast je puni prioritet razvojenih društava i treba biti absolutni prioritet društava na razvoju. Odavde, pitanje finansija političkih partija na Kosovo treba se smatrati samo kao deo formalnog problema, deo koji je dobro identifikovan. Kao što ćemo elaborisati u sledećim poglavljima, neformalni delovi pokazuju dublju prirodu korena problema kriminalizacije politike.

3. Nerazlikovanje Kriminala od Politike

Studije na socialnoj nauci pokazuju da se kriminal i politika ne ujedinjaju samo kod finansija političkih partija; povezanost politike sa kriminalom je višestručna, višedimensionalna i mnogo dublja nego što se najčešće svhata. Sociolog Stanley Cohen naglašava rizik od nemogućnosti razlike između političkog nasilja od te kriminalne, zaključujući da za mnoge zemlje, posebno one

¹² “*Neuspela Meditacija: Finansiranje političkih partija na Kosovu*”. (Pogledaj link http://cohu.org/repository/docs/Persiatja_e_Deshtuar_ALB-FINAL-Print-Bleed-v1_175837.pdf, decembar 2016)

¹³ “*Nema Političke Volje za Transparentnost Finansiranja Političkih Partija*” - (Pogledaj link <http://kdi-kosova.org/aktivitetet/nuk-ka-vullnet-politik-per-transparence-ne-financimin-e-partive-politike-2/>)

¹⁴ Isto tu. 5

¹⁵ Isto tu. 5

¹⁶ “*Finansiranje Političkih Partija*” – (Pogledaj link <http://inpo-ks.org/finacimi-i-partive-politike/>)

u tranziciji, sve perspektive za konsolidovanje demokratije zavise upravo iz veština društava da razlikuju kriminal iz politike.¹⁷ Naknadne studije ističu da, dok u razvijenim zemljama kombinacija kriminala sa politikom može utvrditi nijanse demokratije, u zemljama u tranziciji takva kombinacija određuje i postojanje same demokratije.

Kao zemlja u tranziciji, Kosovo se suočava sa nizom tekućih problema koji komplikuju kontekst kriminala sa politikom. Ovde, prva tačka dolazi iz zaostavštine prošlosti istorije i sociologije, ili iz jugoslovenskog perioda, represije i oružanog sukoba, da li je od tog rata i međunarodnog menadžmenta.¹⁸ Uzimajući u obzir institucionalne teorije, prema kojoj je ponašanje institucija društva zavisi od putanje ponašanja u prošlosti, problem političke razgraničenja kriminala na Kosovu postaje očigledna.¹⁹ Pored represivnih sila na Kosovu, a možda vremenom rešavanje statusa Kosova pod međunarodnom upravom, što politički u mnogim aspektima značilo je nezakonito. Dakle, razlika između političke moći i kriminalne moći postaje teška. Kada se to dogodi društveni kontekst da političari počnu dan za koje se tereti u sudu i nastavljaju da vladaju zemljom, problem kriminalizacije politike postaje dominantna.

Demokratija kao sistem vrednosti i političke organizacije ne zavisi od principa vladavine većine, naine slobodnih izbora i odvajanja ovlasti, odnosno vladavine prava, što se obično shvata. Javna sfera, putem koju su građani direktno uključeni u politički život, jednako je važna u funkcionisanju demokratije. Ovo je naročito tačno jer se vrednosti društva, uključujući njegov etički kodeks, diskutuju i definišu putem javnu sferu.

U konsolidovanim demokratijama javna sfera služi kao glavno sredstvo društva da razlikuje kriminal iz politike. U svakom demokratskom društvu, visoki državni zvaničnici, političari i svi oni koji imaju javnu odgovornost podležu etičkim normama koje je postavilo društvo. Prema tome, svaki službenik koji je istražen zbog zločina, javnost automatski zahteva ostavku od javnih odgovornosti. Etički kodeks, uvek pod nadzorom javnosti, tako dobro funkcioniše, što retko se dešava da je potrebna ostavka; zvaničnici koji su pod istragom obično odmah podnesu ostavku, sa sumnjama u vezi sa njihovim vezama sa zločinom koji je objavljen. Iako etički kodeks u ovom slučaju ne garantuje apsolutnu definiciju politike kriminala, barem stvara utisak o funkcionisanju političkog i društvenog sistema.

Na Kosovu, kao što smo predvideli na uvodu ove studije, ministri, poslanici i gradonačelnici i dalje nastavljaju vladati i kada protiv njih se završavaju istrage. Vladavina ljudi koji treba deliti radno vreme da bi prisustvovali u sudskim procesima protiv njih ne osavlja samo crnu senku u etičkom smislu reči, ali preduzme izuzetno praktične dimenzije

¹⁷ Cohen, S. (1996) *Crime and Politics: Spot the Difference*, The British Journal of Sociology, Vol. 47, No.1, pp.1-23.

¹⁸ Linz, J. dhe Stepan, A. (1996) *Problems of Democratic Transition and Consolidation*. Baltimore: John Hopkins University Press.

¹⁹ Peters, G. (1999) *Institutional Theory in Political Science: The New Institutionalism*. London: Pinter.

Nedostatkom jednog funkcionalnog etičkog kodeksa, društva na tranziciji kao Kosovo, pokušaju da odvajaju kriminal od politike putem regulativne procese, bilo putem preventivnu legislativnu, bilo putem institucionalne kaznene mere.

Na jednoj novoj rađenoj studiji od Westminster Foundation for Democracy elaborisane su tri sredstva, koje različite države po svetu upotrebljavaju da bi sačuvali granicu između kriminala i politike. Tu su kategorizovani tri tipa delovanja koje društva mogu preduzeti:

4. Sprečavanje povezanosti politike sa kriminalom putem zakone,
5. Isključenje kriminala iz politike putem regulative političkih institucija i
6. Sačuanje politike od kriminala putem regulative političkih partija, bilo da su one sprečavajuće ili isključavajuće.²⁰

Tokom nacrtu zakonskog okvira, države mogle bi ograničiti pravo građana o kandidovanju za jednu publiku funkciju. Ovako, n.p.: različita društva ne dopuste konkenciju na izbore osobama sa kriminalnom prošlosti. Problem kod sprečavanja putem zakone kao rešenje, međutim, održi se u činjenici da glavni princip zakonodavstva treba biti nediskriminacija.²¹ Ovako, treba imati u vidu najmanje dva aspekta, međunarodnih konvencija, koje Kosovo ih direktno primeni i koje daju prava građanima kao što je i pretpostavka nevinosti, gde sumnjive ili uključene osobe u zločin, protiv kojih nema sudskih odluka, ne mogu biti diskriminisani diskvalifikujući se iz političke konkurencije. Države kao Britanska, Španija i Australija, na različitim nivouima određuju način i rok takvih diskvalifikacija, dokle, krivična dela za koje se obično događaju diskvalifikacije su zločini vezani sa izborima, vezani sa etikom (kao prevara, krivična seksualna dela, itd.) zločini protiv države (izdaja, teroristički akti, itd.) kao i krivična dela koja se vrše sa namerom. Osim sprečavanja putem zakone, jedan drugi način koji države regulišu demarkaciju kriminala od politike je putem institucionalne regulative. Političke institucije, kao vlade ili parlamentovi, predviđaju detalizovane kodove ponašanja za njihove službenike, obezbeđujući da na slučajeve mešanja u kriminalnim aferama, isključiti iste.²² I treći identifikovani korak u istoj studiji je onaj o rešavanju problema putem političke partije. Ustvari, u mnogim slučajevima političke partije su one koje se obezbeđuju da njihovi članovi poštuju etičke kodekse, osim onih zakonskih, osigurajući ovako da dele kriminal od politike. Iz zemalja u tranziciji, n.p.: Savez Demokratskih Snaga Bugarske, putem statut, isključuje mogućnost članstva građana koju su vršili neko kriminalno ili političko delo, protiv naroda ili bugarske države. U Gani, Nova Patriotska Partija, prema njenoj osnivačkom aktu predviđa jednu komisiju verifikacije za sve kandidate koji kandiduju za javne funkcije.²³ Politička partije na drugim zemljama, posebno one koje su nastale nove, sve više pokušavaju da imaju takve odredbe sprečavanja u strateškim dokumentima.

²⁰ Westminster Foundation for Democracy (2018) *Transformacija Vladavine Politke na Kosovu: Dekriminalizacija Vladavine Politke*. Priština, 2018.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

²³ Ibid.

4. Kriminal i Politika u Kosovo

Ustav Kosove određuje da svaki državljanin Republike koji je napunio osamnaest godina , čak i na dan izbora, ima pravo da bira i bude biran, osim ako mu je to pravo ograničeno sudskom odlukom.

Izuzetak je, član 29 Zakona o Opštim Izborima koji je odredio kategorije osoba, koji su u podobnosti certifikacije kao kandidati za opšte ili lokalne izbore. Između ostalog ovaj zakon onemogućava kategorijama ovih osoba kandidovanje u opštim ili lokalnim izborima:

- a) Osobama koje služe kaznu izrečenu od strane Međunarodnog Krivičnog Tribunala za bivšu Jugoslaviju;
- b) Osobama pod istragom Tribunala i koje nisu ispoštovale naredbu za pojavljivanje pred Tribunalom;
- c) Osobama kojima je oduzeto takvo pravo, pravosnažnom odlukom suda, obuhvatajući i odluku IKMŽ da su mu oduzeta prava kandidovanja;
- d) Osobama kojima su mu oduzeta takvo pravo da budu kandidati, pravosnažnom odlukom suda, i
- e) Osobama koji su osuđeni za krivično delo, konačnom pravosnažnom odlukom suda u poslednje tri (3) godine;

U širem planu, vrši se rasprava između ljudskih fundamentalnih prava koji kandiduju i osobama u sudskim procesima da biraju ili budu izabrani, na jednoj strani, kao i društvenim vrednostima da budu upravljani od ljudi sa čistim rukama, na drugoj strani. U Kosovo, uglavnom na osnovu prvog dela argumenata, u nastavku smo licensirali kandidate na izborima, koji ne obavezno su imali čiste ruke.

Na primer, prošle godine, odnosno u 2017-toj, u Kosovo su izdržani lokalni izbori i one za gradonačelnike. Tokom ovog izbornog procesa, CIK je nastavila da certifikuje kandidate koji su imali proverenu kriminalnu prošlost. 10 septembra 2017 KIP je reagovao protiv CIK u vezi certifikacije kandidata sa kriminalnom prošlosti, odnosno sa sudskom pravosnažnom kaznom, koji konkurišu za odbornike i Gradonačelnike u lokalnim izborima 22 oktobra 2017. U našoj reakciji, cenili smo da odluka CIK da certifikuje kandidate sa kriminalnom prošlosti u poslednje tri godine, u suprotnosti sa Zakonom o Lokalnim Izborima u Kosovo predstavlja skandal, pozivajući Državnog Tužioca da istraži donošenu odluku CIK-a. Osnov za istragu je podvučeno biti činjenica da uprkos zvaničnih podataka CIK-a za kandidate sa kriminalnom prošlosti., CIK je vršila njihovu certifikaciju, ili nije preduzela nikakve radnje u skladu sa zakonom zemlje u Kosovu, ovim kandidatima bi trebalo poricati pravo kandidovanja u lokalnim izborima određenim 22 oktobra 2017.

Ova odluka CIK-a je dokazala nedostatak političke volje političkih partija, koje putem njihove predstavnike sastavljaju telo CIK-a, da bi ispoštovale zakonske kriterijume, sa ciljem uvođenja kandidata sa kriminalnom prošlosti u suprotnosti sa zakonom.

Politički sastav CIK-a ne bi predstavljala nikakav problem u demokratskom društvu. Predstavljanje političkih snaga na osnovu jednog šablona koji približno odražava njihovu političku snagu je formula koja bi trebalo proizvoditi političku ravnotežu. Međutim, u Kosovo, rad CIK-e često postaje rob ove političke ravnoteže, gde političke partije nađu konsenzus da bi donele odluku od koje imaju korist samo one i ne obavežno sistem i društvo. Politički sastav CIK-a, kao takva, koji čini nedostatak etičkog kodeksa kod političkih partija, i koji bi rešavao odvajanje kriminala i politike, odražava se potpuno i u ovu instituciju. Kao takva, glavna državna institucija koja reguliše rad političkih partija i izbora suočava se sa istom nesposobnosti da bi regulisala odvajanje politike od kriminala.

Na osnovu zvaničnih podataka koje je KIP obezbedio, od više od 7000 kandidata za koje CIK je tražio podatke o njihovoj kriminalnoj prošlosti u Osnovnom Sudovima Republike, više od 600 kandidata su imali kaznene zaključne optužnice ili su se nalazili u krivičnim procesima. KIP je tražio od CIK-je da u skladu sa pozitivnom legislacijom, radi uklanjanje svih kandidata za odbornike i kandidata za Gradonačelnike, koji imaju kaznene zaključne optužnice za krivična dela.

U ovom pravcu, KIP je primio žalbe kandidata, koji kontestiraju tačnost podataka CIK, stoga je tražio od CIK da proveri podatke zaključnih sudskih odluka iz Osnovnih Sudova, da bi bili tačni i da bi ograničili prava kandidata sa zaključnim optužnicama u skladu sa Zakonom o Lokalnim Izborima u Kosovo.

12 septembra 2017, CIK na osnovu člana 29 Zakona o Opštim Izborima, doneo je odluku o decertifikaciju svih kandidata koji su kandidovali za Gradonačelnike i odbornike za lokalne izbore 22 oktobra 2017, koji su imali pravosnažnu optužnicu od Sudova u Kosovo. Između onih kojima je podricano ovo pravo kandidovanja za Gradonačelnika bio je i poslanik Nisme Zafir Berisha, koji je kandidovao za Gradonačelnika Prizrena.

Protiv odluke CIK-a, decertifikovani kandidati su podneli žalbu u Vrhovnom Sudu Kosova, uključujući i kandidata Zafir Berisha. Vrhovni Sud je odobrio žalbu Zafira Berishaja, kandidat iz političkog subjekta "Nisma", za gradonačelnika Prizrena, protiv odluke Izbornog Saveta za Žalbe i Predstavke. Kao rezultat, Vrhovni Sud je obavezao CIK, da vrši certifikaciju kandidata u pitanju, za lokalne izbore 22 oktobra.

Prema presudi AA.-Uzh.br. 16/17, Vrhovnog Suda datuma 19 septembar 2017, nikome ne može se podricati pravo kandidovanja u izborima, ako takvo pravo nije ukidano sudskom odlukom, što znači da kandidat treba sa pravosnažnom sudskom odlukom proglasiti krivim i takođe sud da izreče dodatnu kaznu "odricanje od prava na izbor". Presuda Vrhovnog Suda, takođe, je konstatovala da Zakon o Opštim Izborima je u suprotnosti sa članom 45 Ustava, gde prema interpretaciji ovog suda, kada na jednoj strani imamo ustavnu normu, koja određuje da pravo kandidovanja u izborima može se ograničiti samo sudskom odlukom, i na drugoj strani član 29

Zakona o Opštim Izborima predviđa mogućnost ograničenja ovog prava bez sudske odluke, prevladava Ustav kao viši pravni akt.

U vezi sa odlukom Vrhovnog Suda, imala je reakcije i od Američke Ambasade u Kosovo. Prema Ambasadi, ova odluka CIK-a izvršava naloge Vrhovnog Suda o ricertifikaciji diskvalifikovanih kandidata prije, na osnovu Zakona o Izborima. “Shvatamo odluku CIK-a o povratku 89 diskvalifikovanih kandidata kao odgovor protiv odluke Suda. Međutim, žao nam je da rezultat ove odluke poništi odličan posao CIK-a i Izbornog Saveta za Žalbe i Predstavke (ISŽP) da bi sprovođili predviđenu zabranu propisanu Zakonom o izborima zbog toga što ne dozvoljava kandidaturu kandidata osuđenih za krivično delo”, rečeno je u pismu Američke Ambasade.

“Nastvljaćemo podržati duh i svrhu te odredbe Zakona o Izborima. Pozivamo određene državne institucije da isprave bilo kakvu pravnu nejasnoću u vezi sa ovom odredbom prije sledećeg izbornog ciklusa na Kosovo. Nadamo se da glasači traže kandidate koji nemaju mrlje kriminala”.

Kao rezultat interpretacije Vrhovnog Suda i zakonske nejasnoće, respektivno Ustav Kosovo i Zakona o Opštim Izborima samo na lokalnim izborima održanim 22 oktobra 2017, sertifikovani i kandidovali su mbi 600 osoba sa kriminalnom prošlosti za gradonačelnike ili odbornike opština.²⁴ Ministarstvo pravde tokom 2017 i 2018 godine je radial na pregled Krivičnog Zakonika Kosovo, koji je odobren u Vladi Kosovo dana 13 april 2018,²⁵ i isti se još nalazi u Skupštini Kosovo za dalje postupke.

Odredbe Projekt-Krivičnog Zakonika u vezi sa ograničenjem prava da budu izabrani su skoro iste odredbe Krivičnog Zakonika koji se aktuelno primenjuje na Kosovu. Kao Krivični Zakonik takođe i Projekt Krivičnog Zakonika predviđaju tri vrste kažnjavanja za aktere krivičnih dela, glavna kazna, alternativna i dodatna. Dodatne kazne mogu se izricati zajedno sa glavnom ili alternativnom kaznom.

U sklopu dodatne kazne, predviđena je i ukidanje prava da budu izabrani. Sud, akteru krivičnog dela, ukida pravo da bude izabran od jedne (1) do četiri (4) godine, ako ta osoba, sa ciljem da bude izabran vrši neku od krivičnih dela protiv prava glasa ili drugo krivično delo za koju je predviđena kazna od najmanje dvije (2) godine zatvora. Dok, prema Krivičnog Zakonika, izvršenje dodatnih kazni počinje zajedno sa izvršenjem glavne kazne ili alternativne kazne.

²⁴ “KIP reaguje na povredu zakona od strane CIK-a, traži uklanjanje sertifikovanih kandidata sa konačnim osuđujućim presudama i poziva Državnog Tužioca da istražuje odluke CIK-a”. Kosovski Institut Pravde. 10 septembar 2017. (Pogledaj link <http://kli-ks.org/ikd-reagon-ndaj-shkeljes-se-ligjit-nga-kqz-kerkon-largimin-e-kandidateve-te-certifikuar-qe-kane-aktgjykime-denuese-perfundimtare-dhe-fton-prokurorin-e-shtetit-te-hetoje-vendimmarrjen-e-kqz-se/>)

²⁵ Projekt-Krivični Zakonik Kosova, usvajan 13 aprila 2018 u Vladi Kosova. (Pogledaj link <http://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2018/04/PROJEKTKODI-PENAL-I-REPUBLIK%C3%8BS-S%C3%8B-KOSOV%C3%8BS.pdf>)

Izvršenje dodatne kazne u pogledu ukidanja prava na izbor počinje nakon zatvorske kazne i da za vreme kažnjavanja zatvorom, osuđeno lice ne mogu imati ograničena prava iz dodatne kazne.

5. Uporedna analiza zakonodavstva o dekriminalizaciji

Istraživanje KIP-a u zakonodavstvu različitih zemalja u pogledu dekriminalizacije pokazuju da su prakse različite, postavljanjem ograničenja putem određene zakone i putem sudske odluke.

Prakse zabrane zakonom ili sudskom odlukom

Država	Sa sudskom odlukom za ograničenje prava kandidovanja	Kao rezultat kazne koju je izrekao Sud
Nemačka	Kada sud donosi odluku o lišenju osobe od prava o kandidovanju za parlament ili za javnu funkciju.	Osobe koje izgube pravo glasa zbog krivične kazne. Oni koji izgube pravo glasanja, automatski se smatraju diskvalifikovani da bi kandidovali za parlament.
Velika Britanija	Komora Predstavnik je ovlašćena da isključi članove Komore koji ne poštuju pravila Komore, ali to je bila retka pojava u poslednje vreme.	Osoba koja je proglašena krivom za krivično delo i koja se kazni (ili se naredi da bude zatvoren) za više od jedne godine se diskvalifikuje od mogućnosti biranja u Komori Predstavnik.
SAD	Po ustavu ili legislaciji nema zabrane za osuđene osobe da bi kandidovali na izbore za Kongres.	Član 1, Seksija 5 Ustava Sjedinjenih Država, "svaka komora može određivati radna pravila, da kazni svoje članove zbog nepravilnog ponašanja i, uz saglasnost dve trećine, isključiti bilo koji član", dajući instituciji pravo na izricanje sankcija do maksimalne kazne, i one isključivanja.
Estonija		Individ izgubi pravo glasanja i pravo kandidovanja ako je osuđen zatvorom za posebne zločine.
Armenija		Individ izgubi pravo glasanja i pravo kandidovanja ako je kažnjen zatvorom za posebne zločine.
Turska		Osuđena osoba sa više od jedne godine i za teška krivična dela nema pravo kandidovanja.
Makedonija		Osuđene osobe sa više od 6 meseci ili izdržavaju kaznu za teška krivična dela nemaju pravo kandidovanja na izbore.

Institucionalna praksa isključivanja:

Država	
SAD	Član 1, Seksija 5 Ustava Sjedinjenih Američkih Država, je odredio da “svaka komora može određivati radna pravila, da kazni svoje članove zbog nepravilnog ponašanja i, uz saglasnost dve trećine, isključiti bilo koji član”, dajući instituciji pravo na izricanje svojih sankcija do maksimalne kazne, i one isključivanja iz predstavničke komore ili senata.
Bugarska	Savez Demokratskih Snaga (Bugarska) – Statut partije blokira mogućnost članstva građana koji su ili uključeni u neko kriminalno delo ili političko delo, protiv naroda ili bugarske države, lično ili kao član neke totalitarske partije.
Velika Britanija	Glavne političke partije u Velikoj Britaniji imaju pravila i politike u članjenja i kandidovanja. Na primer, statut Laburističke Partije daje moć Izvršnoj Nacionalnoj Komisiji da bi preduzela radnje kada jedan član je osuđen za jedan zločin, u rasponu od suspenzije do isključenja iz partije.
Nemačka	Prema Zakonu o Političkim Partijama, osobama, kojima putem sudske odluke su lišena prava kandidovanja na izborima ili glasa, ne dozvoljava im se da budu članovi jedne političke partije. Dakle, oni izgube pravo da budu kandidati partije.
Kenija	Prema Aktom Političkih Partija 2011 godine, pravila i pravilnici svake političke partije trebaju biti u skladu sa Ustavom, i njihovo ne primenjenje predstavlja osnovu za odjave stranke. Partija takođe treba potpisati Kodeks Ponašanja, koji između ostalog zabranjuje partiji da uzima mito, da utiče na prevare i na druge oblike korupcije.

6. Stranke “pro” dekrimanilizacije sa izjavama, protiv “praktičkog” odlaska optuženih

Politička veza sa zločinima i iskustvima vladinih službenika kojima se ujutru sudi o krivičnim delima za korupciju, a popodne učestvuju na sastancima Vlade, Skupštine Kosova, Opština, nezavisnih institucija i agencija za upravljanje dobrom građana.

Nekoliko desetina viših državnih službenika, kao zamenici ministara i ministri vlade i poslanici Skupštine Kosova, kao i drugi službenici, istraživani, optuženi i osuđeni za krivična dela korupcije, KIP naišao je na poteškoće o obezbeđenju mnogih intervjua sa predstavnicima političkih partija da bi diskutovali o dekriminalizaciji politike na Kosovu. Međutim, KIP je intervjuisao predstavnike svih političkih partija, ali zapravo, mnogi od njih sada za sada imaju optužene predstavnike za različita krivična dela o korupciji, isključujući predstavnike Levizja Vetvendosje, koji su optuženi za nekoruptivna dela, ali koje se povezuju sa njihovim delovima krivične sfere u okviru njihovog političkog aktivnostima.

Predstavnici političkih partija slažu se u principu da treba da se desi dekriminalizacija politike na Kosovu, ali imaju različite stavove kako treba da se pristupi ovoj problematici. Za trenutnu

situaciju, za koju je jedan veći broj viših državnih zvaničnika sa optužnicama i kaznama, oni imaju različite procene.

DPK²⁶, NISMA²⁷ i ABK²⁸ u principu, procenjuju da bez zaključnih sudskih odluka, niko ne treba biti predrasuden zbog podnošenja jedne optužnice ili procesuiranja jednog sudskog slučaja.

Kažu da treba imati oprez sa optuženima, koji nikako ne bi trebalo smatrati se krivim ili biti kažnjeni. U ovom pravcu ABK navodi da ima političkih uticajeva u pravnom sistemu, gde tužioci su podnosili neosnovane optužnice protiv različitih zvaničnika, koje je sud poništio. DSK²⁹ se izrazila da nema spremnost da se suočava sa zvaničnicima države, kao što ih zovu kriminalizovanim zbog optužnica koje imaju za korupciju. Levizja VV³⁰ procenjuje da vladavina na Kosovu je sagradila standard vladavine preko optuženih ljudi za korupciju. Poznavajući činjenicu da veliki broj poslanika ove partije imaju optužnice za nekoruptivna krivična dela, predstavnici VV naglašavaju da treba imati oprez sa idejom dekriminalizacije, činjući jednu veliku razliku između ideje da izvuču sa scene optužene i kaznene osobe za koruptivna i nekoruptivna dela. SDP³¹ smatra da bi napravili promene ka smeru dekriminalizacije na Kosovu, treba imati jednu drugu izvršnu vlast, koji bi preduzeo sveobuhvatne mere u svim institucijama za uključivanje u jedan proces vetinga. Ovo, prema njima, je jedino rešenje za dekriminalizaciju.

Predstavnici svih ovih političkih partija naglašavaju da u njihovim partijama su raspravljali o ideji regulisanja oblasti dekriminalizacije, o kojoj se u principu izjave da su saglasni svi subjekti. DPK kaže da je ova ideja glavnog ove partije, dok VV skreće pažnju o načinu kako se pokušava regulisati dekriminalizacija, naglašavajući, prema njima, progon aktivista ove partije za čiste političke aktivnosti, dokle istovremeno, prema njima zauziman sistem pravde od strane sadašnje vlade, amnistira korumpirana dela vladara.

Predstavnik DPK naglašava da je stav ove partije da svi članovi partije koji su u sudskim procesima i sa pravosnažnim odlukama ne mogu biti deo institucija. Međutim, jedna takva stvar sada se ne ispoštuje jer na Vladi i Skupštini ima poslanike DPK, kojima se sudi za krivična dela i koji uopšte nisu pogođeni. DSK insistira da tokom vremena vladavine Mustafe, ova partija je sagradila jedan standard gde ljudi sa optužnicama ne mogu biti u vladavinu institucija. Međutim, imalo je optuženih poslanika DSK za korupciju, kao slučaj Naser Osmani, koji se nije povlačio i partija ga nije takla. Dok, ABK kaže da su imali slučajeve kada su povlačili ljudi koji su imali optužnice, predstavnik NISMA kaže da će kao partija preduzeti stav o tome kako će delovati u vezi sa ovim slučajevima.

²⁶ KIP intervju sa g. Elmi Recica iz Demokratske Partije Kosove. Septembar 2018.

²⁷ KIP intervju sa g. Etem Arifi iz Socialdemokratske Nisma Kosove. Septembar 2018.

²⁸ KIP intervju sa g. Ahmet Isufi iz Aleance o Budućnosti Kosove. Septembar 2018.

²⁹ KIP intervju sa g. Imet Rrahmani iz Demokratskog Saveza Kosove. Septembar 2018.

³⁰ KIP intervju sa g. Albulena Haxhiu iz Levizja Vetëvendosje. Septembar 2018.

³¹ KIP intervju sa g. Frashër Krasniqi iz Social Demokratske Partije Kosova. Septembar 2018.

VV i SDP zahtevaju pojašnjenje kada su u pitanju optužene osobe, naglašavajući da za koruptivna dela treba da se napravi izuzetak, dok za politička dela ne vredi ovaj kriterijum.

Kada se radi o preduzimanju mera za uklanjanje osoba sa spornim integritetom zbog optužnica ili presuda, DPK se izrazilada partija i vlada su one koje trebaju odlučiti. DSK ocenjuje da političke partije, u aktualnim okolnostima, nemaju mogućnost uklanjanja osoba koje imaju problema sa optužnicama, dokle smatra da samo putem zakon može se regulisati nešto tako. SDP, ABK i NISMA kažu da partija mora odlučivati o uklanjanju i da jedna tavka rasprava je bila unutar partije. VV kaže da nikada neće ukloniti svoje predstavnike sa optužbama, dok optužbe, prema njima su politički progonjeni i za krivična dela koja se povežu sa političkim aktivnostima.

KIP tokom intervjuisanja predstavnika političkih partija, je pitao na koji način misle da njihove partije trebaju raditi dekriminalizaciju politike i da li bi se moglo ovo rešiti sa jednim Kodeksom Ponašanja, koji bi trebalo služiti za sve političke partije, kako one ne bi dozvolile osobama sa problemima sa zakonom, da budu deo izbornih spiskova ili u vreme kada su u izvršnoj vlasti, u momeat kada bi se suočili sa zvaničnim optužnicama tužilaštva da se uklone privremeno sa vlasti. U vezi ovog pitanja, DPK ocenjuje da treba imati jednu koordinaiju i zajednički stav svih političkih partija i prema DPK ovo se može postići nakon javnog objavljivanja u vezi toga da su interesovane da regulišu pitanje dekriminalizacije. Predstavnik DSK ne veruje da Kodeks Ponašanja može biti rešenje za dekriminalizaciju politike. Jedan od razloga da u Vladi, rešenje ne može biti jedan takav Kodeks, se osnavlja na činjenicu da neke partije koje se pridružuju vladajućoj koaliciji je teško napraviti poteze sa moćnim pojedincima onih partija, koji su ostali nedodirljivi. U istoj liniji, imaju stav i SDP, koji kažu da problemi kriminalne prirode mogu se regulisati samo putem Kodeksa Ponašanja, iako u principu oni bi favorizovali jedno prilagođavanje putem Kodeksa. Po ABK i NISMA, političke partije putem svojih statuta i mogli regulisati problematiku dekriminalizacije, dok jedan zajednički Kodeks, bi bio rešeje za ceo spektar političkih partija. VV insistira da bez počišćenja pravnog sistema, ne može se zamisliti jedno funkcionalno rešenje za dekriminalizaciju politike.

Pravna regulativa za DPK ostaje najbolja opcija i iz tog razloga kažu da je Predsednik ove partije javno objavio ideju o dekriminalizaciji putem zakona. Oni još uvek kažu da grade stav prema tome kako bi se dekriminalizacija trebala izvršiti putem zakona, bez kršenja ljudskih prava i sloboda. DSK isto ocenjuje da zakon je jedino rešenje, ali ne vidi rešenje ovog problema, bez promene Zakona o Izborima, stoga bez pokretanja duboke izborne reforme na Kosovo. NISMA kaže da će podržati zakonsku regulativu o dekriminalizaciji. ABK traži da zakonska regulativa bude tačna i da nema dvosmislenosti. VV i SDP izjavljaju da nacrt zakona o dekriminalizaciji treba dobro analizirati o tome šta namerava da reguliše i koliko će dopreti.

Jedan od glavnih problema u Kosovo, o kojim smo se bavili u ovom radu, ostaje biti sumnjivo finansiranje političkih partija. U ovom smeru, u DPK kažu da treba imati oprez o tome kako se finansiraju partije, istraživanjem izvora finansija, tako da nemaju kriminalne veze. U DSK kažu da transparenta finansiranja političkih partija ostaje veliki problem u svim zemljama. Prema DSK sumnjive finansije od preduzeća sa velikim finansialnim potencijalom, i stvorili su monopole i doveli do kriminalizacije politike, jer finansijatori uvek traže povratne usluge. VV kažu da ovaj subjekat nastavlja biti naj transparentniji u troškovima finansija i svih drugih prihoda. VV podržava žestoku zakonsku regulativu o pitanju finansiranja i trošenja novca od političkih partija. ABK i NISMA kažu da treba imati primenu zakona i revizije političkih partija i nezavisne kandidate. SDP naglašavaju da ovo pitanje je regulisana zakonom, ali samo treba primena zakona.

Političke partije unutar sebe se suočavaju sa mnogim problemima demokratije, gde mnogi članovi ostaju u senci, posebno njihovi lidera. Moć promene unutar partija, svi izjavljaju da je imaju u svojim organima, ali u praksi ima više kritike nego što može biti efikasno.

7. U pravcu rešavanja problema

Potreba dekriminalizacije političke scene je često potencirana od strane političkih i institucionalnih lidera, predstavnika civilnog društva, međunarodne zajednice i drugih. Štaviše, ovaj problem se neprekidno ponavlja u javnosti pre opštih ili lokalnih izbora.³²

Od proglašenja nezavisnosti u 2008 godini, Kosovo se suočavala sa jednom vladavinom bila u centralnom, lokalnom nivou ili državnoj upravi sa pojedincima koji su imali probleme sa zakonom, koji su uticali na nedostatak poverenja, u kredibilitetu ili integritetu bilo u vezi sa građanima tako i sa međunarodnim faktorima.

Vladavina u jednoj demokratskoj državi treba garantovati i obezbediti poverenje javnosti u funkcionisanje izabranih tijela, nezavisnih institucija, državnoj upravi i onih stvorenih zakonom, kroz prepreke biranja ili imenovanja u ovim institucijama ili institucionalna isključenost ostavljajući javnu funkciju osoba koje su kažnjene ili imaju problema sa zakonom.

KIP na osnovu zakonskog okvira u Kosovu, izgrađenu praksu Vrhovnog Suda u vezi sa ukidanjem prava na izbor, prakse i iskustva različitih država i bavlajući se sa posebnim naglaskom na stvorenu situaciji u političkoj sceni i državnoj i javnoj upravi, preporučuje nekoliko modela kako se može pristupiti Republika Kosovo, čišćenju ili dekriminalizacije političke scene na Kosovo.

a) Ograničenje putem zakonodavstva

Ustav Kosove u 45 članu određuje da svaki državljanin Republike Kosovo koji je napunio osamnaest godina, čak i na dan izbora, ima pravo da bira i bude biran, osim ako mu je to pravo ograničeno sudskom odlukom.

³² *Transformisanje Političke Vladavine u Kosovu, Dekriminalizacija Političke Vladavine*, Uporedni Izveštaj, Westminster Foundation for Democracy, februar 2018.

Odluka Vrhovnog Suda, AA.-Uzh.br. 16/17, Vrhovnog Suda datuma 19 septembar 2017, je pojačala ovu ustavnu sigurnost, pojačajući pravo na izbor i ograničenje ovog prava samo u slučajevima kada kandidat se kažnjava sa pravosnažnom sudskom odlukom i kada mu sud izreče dodatnu kaznu "odricanje od prava na izbor".

Presuda Vrhovnog Suda takođe, je konstatovala da Zakon o Opštim Izborima je u suprotnosti sa članom 45 Ustava, gde prema interpretacije ovog suda kada na jednoj strani imamo ustavnu normu, koja određuje da pravo kandidovanja u izborim može se ograničiti samo sa sudskom odlukom, i na drugu stranu član 29 Zakona o Opštim Izborima koji predviđa mogućnost ograničenja ovog prava bez sudske odluke, preovladava Ustav kao viši pravni akt.

U ovom pravcu, sudska praksa izgrađena od strane Vrhovnog Suda, zakonske odredbe u vezi sa zakonodavnom dozvolom određenoj bilo Zakonom o Opštim Izborima ali i Krivičnim Zakonikom Kosova, smatra ih protiv ustava i ne primjenene.

Osim toga, Kodeks Dobre Praktike o Ozborinim Pitanjima, Venecijanske Komisije, određuje kumulativne kriterijume o ukidanju prava biti izabran, koje kriterijume obuhvate obavezu koja treba se odrediti zakonom, treba se ispoštovati princip proporcionalnosti, treba biti osnovan u kazni o teškim krivičnim delima i treba da bude izrečen od strane suda.³³

U ovim stvorenim okolnostima, KIP smatra da zakonodavna dozvola o ograničenju prava biti izabran može biti regulisana samo putem izmenom ustava i bazirajući sa u kriterijume i dobre prakse u vezi izbornim pitanjima i dobre vladavine.

b) Institucionalna isključenost

Institucionalna isključenost bila kroz ograničenje kandidovanja ili ostavljajući funkcije gde su imenovani kao izabrane osobe u institucijama može se obaviti kroz unutrašnje pravila o neprikladnosti. Političke partije kroz unutrašnje regulative usvajanjem Etičke Kodekse bi ograničili prava građana sa kriminalnom prošlošću ili ako su neprikladni da bi se učlanili u političke partije. Etički Kodeks može ugraditi prakse preko kojih političke partije ne mogu preporučiti u pozicije upravitelja, u političkim položajevima ili kao neprikladan kandidat partije koji imaju kontestirani integritet.

Usvajanje Etičkih Kodeksa bi imao obavezan karakter, sam regulativan i isključiv prema pojedincima koji imaju problema sa zakonom. Etički Kodeksi mogu uzeti kao osnovu i da obuhvate izgrađene principe iz Venecijanske Komisije i država sa dugim iskustvom parlamentarne demokratije.

Prednosti takve institucionalne isključenosti u praksi zahtevaju političku volju političkih partija i ne predstavljaju zahtev za ustavne i zakonske promene.

³³ Isto tu.

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF DENMARK
DANIDA | INTERNATIONAL
DEVELOPMENT COOPERATION

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

Ovaj grant je finansiran od Unapređenja Demokratskog Društva (DSP) - finansiran od strane Švajcarske Agencije za Razvoj I Saradnju (SDC) i Ministarstva Spoljnih Poslova Danske (DANIDA), a upravlja Kosovska Fondacija za Civilno Društvo (KCSF).